

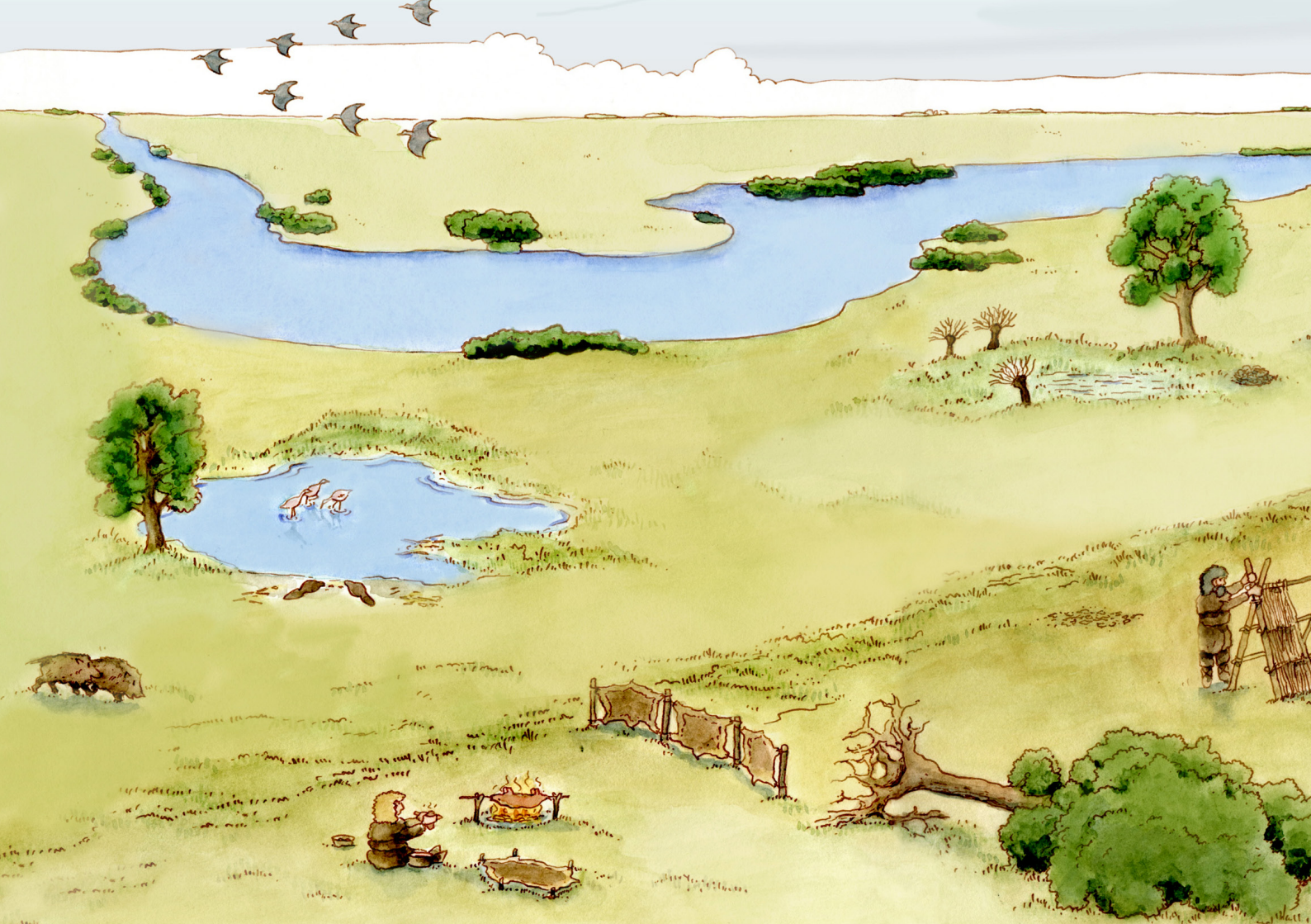
SOEST

in de

midden steentijd

Een archeologische ontdekking

SOEST

in de

midden steentijd

Door Milo Verhamme & Karen Groenendijk, copyright © 2018 Gemeente Soest

Wilt u iets uit deze uitgave verveelvoudigen, opslaan in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar maken in enige vorm of op enige wijze (elektronisch, mechanisch, met fotokopieën, opname of op een andere manier)? Vraagt u dan vooraf toestemming aan de Gemeente Soest.

VOORWOORD

We hadden gemeenteraadsverkiezingen gehad en ik was net wethouder. Om de bouw van 23 starterswoningen mogelijk te maken, was archeologisch onderzoek nodig. Dat bleek toen we bij vooronderzoek een paar 'oude steentjes' vonden. Niet zonder enige spanning vroeg ik de gemeenteraad om geld voor een opgraving en nader onderzoek. Minstens zes en een halve ton ging het de gemeente kosten. Gelukkig vond de raad de starterswoningen net zo belangrijk als ik.

Er kwam budget. Maar het bleef spannend. Want stel je voor dat ze bij de opgraving niks noemenswaardigs zouden vinden. Ik moest er niet aan denken dat ik met lege handen terug moest naar de raad en onze inwoners. En naar de lokale pers die bovenop de vondst sprong. Niet letterlijk natuurlijk – dat zou zonde zijn van zulke oude steentjes die een pijlpunt, harpoenhaakje en schrabbertje bleken te zijn.

Gelukkig haalden de archeologen meer vondsten uit het zand. Heel veel vondsten. En heel bijzondere vondsten. Ik kreeg een beeld van hoe mensen al in de steentijd in Soest woonden. Vlak bij waar nu mijn eigen huis staat. Bizar! Dat je 10.000 jaar later kunt zien waar iemand heeft gezeten om een pijlpunt uit vuursteen te hakken.

Deze bijzondere ontdekking moesten we delen! Onder andere met een open dag op het opgravingsterrein. Met allemaal mensen die bij het zien van de ontdekkingen net zo enthousiast werden als ik. We aten gedroogde appels en geroosterde meelwormen om ons nog meer verbonden te voelen met onze prehistorische voorouders.

Na afloop van het veldwerk keerde de rust terug. Althans op dit dossier (als er ergens een wethouder is die het rustig heeft, dan hoor ik graag hoe je dat doet). Er volgde twee jaar onderzoek aan bureaus, op universiteiten en in laboratoria. Naar de vuurstenen vondsten, de bodem en houtskoolresten uit haardkuilen. Tot op molecuulniveau werd onderzocht wat alles was en hoe oud het precies was. Dat levert een uitgebreid wetenschappelijk rapport op. Maar als u geen zin heeft om zich door alle theorie heen te worstelen, dan leest u in dit boekje welk verhaal de vondsten ons vertellen.

Waar ik zo'n kostbaar archeologisch onderzoek aanvankelijk best spannend vond, ben ik nu ontzettend trots dat ik u onze oude Soester steentjes en hun verhaal mag presenteren. In Museum Soest en in dit boekje. Ik wens u veel plezier op uw ontdekkingstocht!

Janne Pijnenborg,
wethouder ruimtelijke ontwikkeling
en cultuurhistorie

LIEFHEBBERS EN PROFS OVER DE OPGRAVING IN SOEST:

- De opgraving in Soest was heel bijzonder. We deden op een relatief klein terrein heel veel werkzaamheden tegelijk. En we waren bijna letterlijk in de achtertuinen van omwonenden aan het graven. Dat maakte de link tussen verleden en heden heel duidelijk: er waren op deze plek 'altijd' al mensen geweest.
 - Die link zag je ook goed op de open dag: mensen waren geïnteresseerd in het verleden én in wat we aan het doen waren. Ik heb die dag - eigenlijk alle dagen dat we bezoek hadden - enkel positieve geluiden gehoord.
 - Zoals zo vaak bij archeologisch onderzoek zat het 'venijn' in de staart: de verwachte hoeveelheid vuursteenvondsten verdubbelde in de laatste twee weken van de opgraving!
 - En als klap op de vuurpijl deden we de wellicht meest bijzondere vondst in de allerlaatste dagen, tussen kerst en oud en nieuw: een hutstructuur uit het mesolithicum.
 - Een zeldzaamheid! En zeldzaam mooi om in de dagen dat de meeste mensen vrij hebben (of druk bezig zijn met het eindejaarsfeest voorbereiden) met een gedreven team zo iets bijzonder op te graven. Dat was een feestje op zich!
 -
 -
 -
- Inger Woltinge - hoofd veldarcheoloog

Ik volgde de opgraving op de voet. Met zulke bijzondere vondsten begon het direct te kriebelen. Het was een grote verrassing toen wethouder Pijnenborg het museum een lakprofiel aanbood als symbool van de opgraving. Dit werd gevolgd door een expositie van drie maanden in het museum, samengesteld door Milo Verhamme (Regio Archeoloog) en Karen Groenendijk (Gemeente Soest). Hier mocht het echt niet eindigen. Binnen het museum besloten we een permanente expositie over de opgraving in te richten. Alle voorbereidingen zijn getroffen om een aantal unieke vondsten te verwelkomen. Voor museum Soest een fantastische aanvulling op de huidige collectie over de geschiedenis van onze mooie gemeente.

Cees Vos
Voorzitter Stichting Oud Soest
(museum Soest)

Voor een lokale journalist is de actualiteit vaak de geschiedenis die zich herhaalt. Dat ervaar ik in de waan van de week en krijg ik regelmatig bevestigd wanneer ik voor een rubriek in de Soester Courant van 25 jaar geleden blader.

Dan zijn historische opgravingen, zoals die aan de Staringlaan (de plek van de huidige Jan Wolkershof), de krenten in de pap. Dit nog afgezien van de burgerparticipatie en het politieke proces die eraan voorafgingen. In de Soester Courant hebben we er - vind ik zelf - prachtige publicaties aan kunnen wijden. Dat is vooral te danken aan de passie waarmee archeologen ons een inkijk gaven. Leve de nomaden die de krant niet misbruikten om hun etensresten in te verpakken!

Johan van Beek, Soester Courant

ONGEHOORD EN ONGEROERD

Thuis bewaar ik een vuurstenen krabber, ooit gevonden in de stuifduinen van Soest. Eens moet dit Werktuigje gebruikt zijn door jagers/verzamelaars uit de Steentijd. Dit stukje vuursteen verbindt me met 'er-Soesters', die ons voorgingen. Hoe ongehoord sensationeel was het nieuws dat het archeologisch onderzoek van het Eemvogels terrein schatten bevatte uit de midden steentijd, verborgen in grond die nimmer door mensen was beroerd. Ongeroerde grond dus. Ik heb intens genoten van de wijze waarop regioarcheoloog Milo Verhamme en de archeologen van BAAC bv. 'Het Volk van Soest' betrokken bij deze Historische Sensatie. Daar hoort een publieksboekje bij.

Hans Kruiswijk
Soester historicus en verhalenverteller

ALS GEMEENTELIJK PROJECTLEIDER WEEET JE DAT HET LASTIG IS OM WONINGBOUW IN EEN BESTAANDE OMGEVING TE REALISEREN. BEWONERS BEKIJKEN MET ARGUSOGEN IEDERE AANPASSING AAN HUN WOONOMGEVING.

RUIM 10 JAAR DUURDE HET VOORDAT DE OMGEVING, DE ONTWIKKELAAR EN DE SOESTER POLITIEK ERUIT WAREN EN WE KONDEN STARTEN MET DE BOUW VAN 23 MOOIE STARTERSWONINGEN OP HET VOORMALIGE KORFBALVELD ACHTER DE STARINGLAAN.

VERVOLGENS BLEEK DAT HET TERREIN OOK AL IN EEN HEEL VER VERLEDEN BEWOOND WAS. NADAT DE PROVINCIE UTRECHT FINANCIËLE STEUN HAD UITGESPROKEN, SELECTEERDEN WE MET EEN EUROPESE AANBESTEDING EEN ARCHEOLOGISCH AANNEMER. BAAC BV HEEFT ZORGVULDIG GEWERKT EN DE OMWONENDEN ACTIEF BETROKKEN BIJ DE OPGRAVING. EEN BINNENSTEDELIJKE OPGAVE TOT WONINGBOUW KAN ALLEEN SUCCESVOL ZIJN ALS ALLE BETROKKEN PARTIJEN INTENSIEF EN GOED SAMENWERKEN. MIJN DANK IS GROOT AAN DE OMWONENDEN, DE ONTWIKKELAAR, BOUWMAATSCHAPPIJ EN ARCHEOLOGISCH AANNEMER. HET RESULTAAT MAG ER DAN EINDELIJK ZIJN: 23 PRACHTIGE STARTERSWONINGEN OP EEN HISTORISCHE LOCATIE MIDDEN IN SOEST!

REINIER KALT
PROJECTLEIDER GEMEENTE SOEST

Onverstoorde bodem

De bodem waarop wij leven is opgebouwd uit verschillende lagen. Sommige heel dik, andere juist flinterdun. Sommige lagen bestaan uit zand, andere uit klei of veen. Onder wat nu de Jan Wolkershof in Soest is, vonden archeologen een onbeschadigde bodem (niet omgewoeld door bijvoorbeeld graafmachines). Dat zie je niet vaak. Het is zelfs zo bijzonder dat een stukje bodem is ingelijst en nu in Museum Soest hangt.

www.museumsoest.nl

IJstijden vormden landschap & bodem

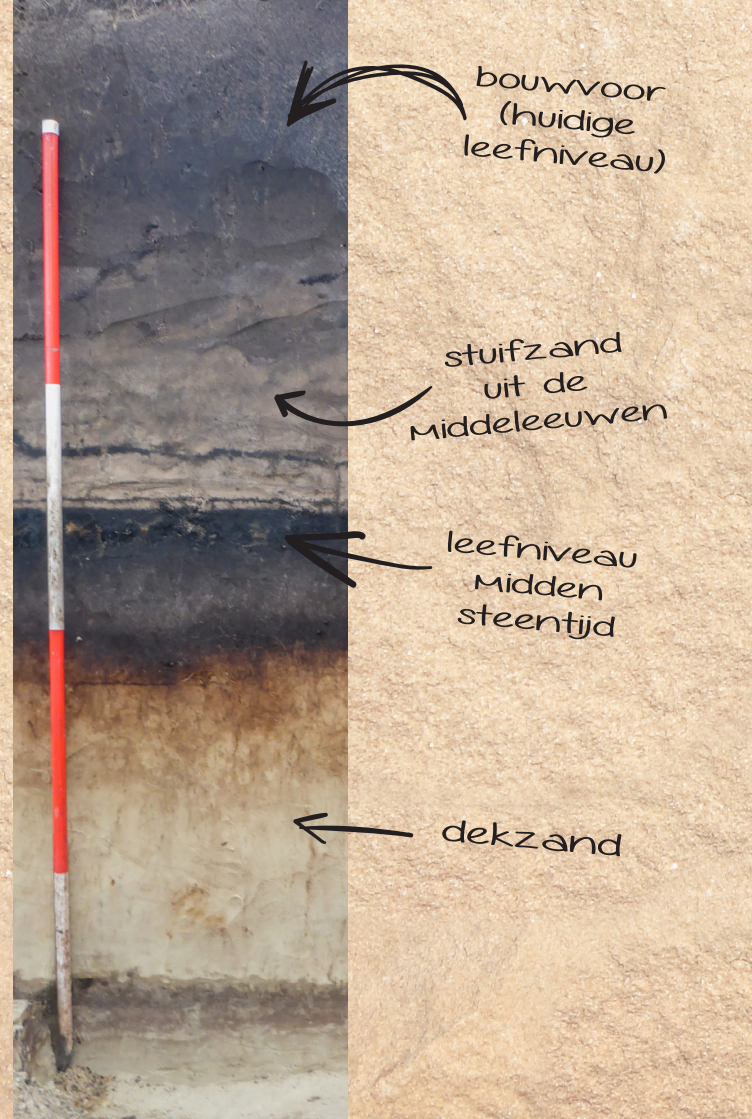
Het Nederlandse landschap is grotendeels in de ijstijden gevormd. De eerste ijstijd (saalien) was 300.000 tot 130.000 jaar geleden. Toen groeiden de gletsjers in Scandinavië zo hard, dat ze Nederland bereikten. Het ijs had enorme kracht en duwde zand en rotsen voor zich uit. Hierdoor ontstonden de hoogteverschillen in Midden

Nederland: de Utrechtse Heuvelrug en de Soester stuwwal. De tweede ijstijd (weichselien) is ongeveer 20.000 jaar geleden. Toen kwam het ijs niet tot Nederland, maar erg lekker weer was het zeker niet.

Er stond een koude poolwind en er was nauwelijks begroeiing. De wind had vrij spel en grote hoeveelheden zand werden afgezet. Hierdoor ontstonden landduinen; kleine hoogteverschillen die we dekzandruggen noemen.

Na deze ijstijd werd het warmer en kwamen er steeds meer bomen en planten. Hier kwamen dieren op af.

En dus ook mensen. Al deze gebeurtenissen zien we terug in de bodem. Aan de verschillende kleuren van de bodemlagen, de aan- of afwezigheid van archeologische vondsten, kiezelstenen, plantenresten enzovoort.

INLEIDING - WAT KUNT U IN DIT BOEKJE VERWACHTEN?

Het is onvoorstelbaar wat je te weten komt als je een steentje onderzoekt. Of in dit geval 70.081 steentjes, vreemde donkere vlekken in het zand en verkoolde resten van planten.

Op basis van archeologisch onderzoek schetsen we in dit boekje hoe het leven in Soest er uitzag in de midden steentijd. In het nu volgende deel van het boekje vertellen we op de rechterpagina's het verhaal van Harm, Anna en hun drie kinderen.

Natuurlijk weten we niet hoe de Soester steentijdmensen heetten. Maar we kunnen op basis van de vondsten wel uitleggen hoe zo'n steentijdgezin leefde. Dat doen we op de linkerpagina's. Niet alles is 100% wetenschappelijk onderbouwd. Maar het meeste wel. En dat wat niet 100% zeker is, is op zijn minst wel waarschijnlijk. En het leest op deze manier net even makkelijker dan de hardcore wetenschappelijke rapportage (die in de loop van 2018 voor liefhebbers beschikbaar is op www.soest.nl).

Om dit boekje een iets serieuzer tintje te geven – het is tenslotte een uitgave van de gemeente - doen we ook verslag van de opgraving en het onderzoek.

Hoe weet je hoe oud een vondst is?

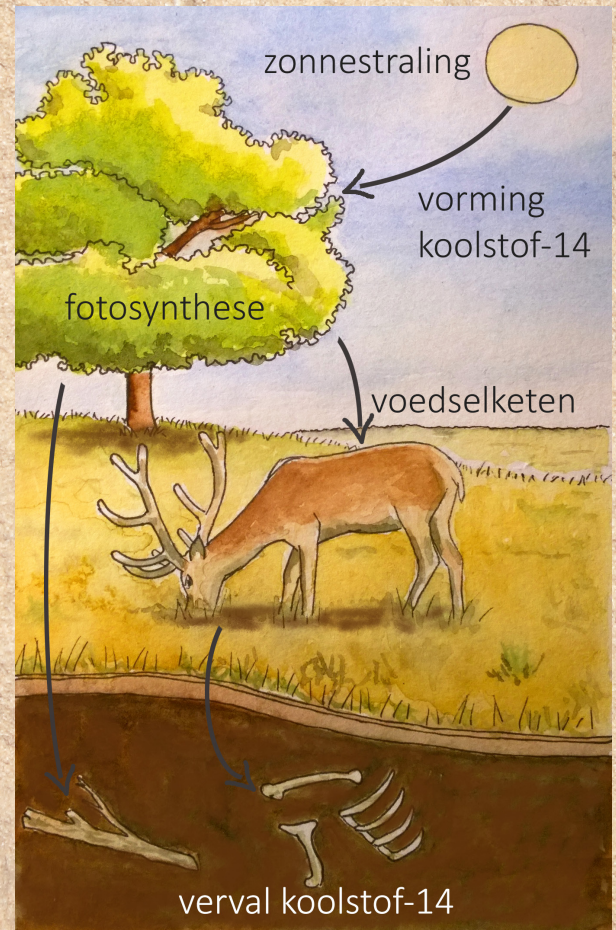
De bodem toont ook dingen die de mens heeft gedaan. Zoals vuur maken, land bewerken en hutten bouwen. Waar mensen leefden, lieten ze spullen achter. Aardewerk, stukjes vuursteen, verbrande etensresten, houtskool uit kampvuurtjes of botten van overledenen.

Bij sommige vondsten kunnen we achterhalen hoe oud ze zijn. Bijvoorbeeld als we een muntje met jaartal vinden. Bij aardewerk zien archeologen aan het soort klei of de vorm hoe oud het is. Maar hoe weten ze hoe oud iets is, als het uit een tijd komt waarin er geen muntjes en aardewerk bestonden? En geen jaartelling.

De zon zorgt voor fotosynthese in planten en bomen. Daardoor ontstaat een heel klein beetje radioactief koolstof-14. Dat komt in de voedselketen terecht. En daardoor bevat alles wat leeft (bomen, planten, dieren, mensen) een heel klein beetje radioactief koolstof.

Als je doodgaat, wordt de radioactieve koolstof heel langzaam afgebroken. In een laboratorium kun je zien hoeveel radioactiviteit er nog over is. Dan weet je hoe lang het geleden is, dat iets of iemand dood is gegaan. Deze methode heet de koolstof-14 methode, vernoemd naar dat kleine deeltje radioactief koolstof.

Dankzij deze techniek weten we dat de vondsten op de Jan Wolkershof uit de midden steentijd komen. Sommige haardkuilen zijn bijna 10.000 jaar oud (+ 7548 voor Chr.).

HET VERHAAL VAN HARM EN ANNA: Een prima plek!

Dit verhaal speelt zich af in het jaar 7548 voor Christus. Alleen weet niemand dat. Want Christus moet nog geboren worden en de mensen gebruiken nog geen jaartelling.

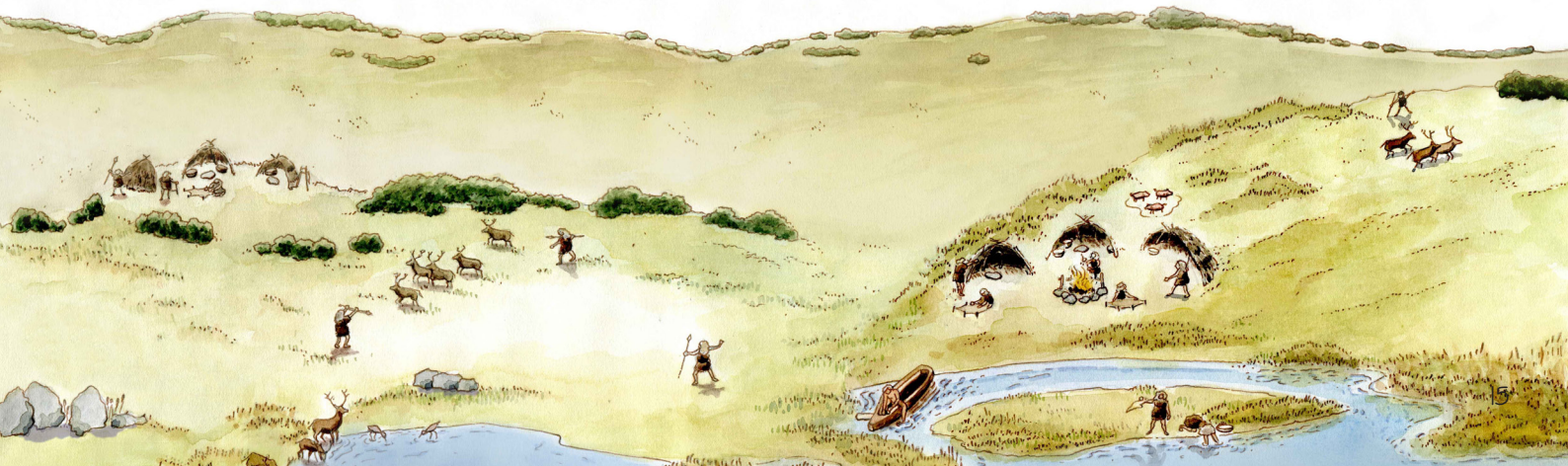
Anna, Harm en hun drie kinderen komen lopend vanuit wat we nu Frankrijk noemen. Ze hebben van vrienden gehoord dat het na jaren van ijskoude winters en zomers eindelijk wat aangener is in Nederland. Met een routebeschrijving op zak lopen ze nu al een paar weken achter een kudde herten aan. Ze hebben er af en toe eentje kunnen vangen voor het hoognodige vlees. Verder leven ze van noten, knollen en andere dingen die ze vinden in de natuur. Al met al was het een zware tocht. Hun tentje hebben ze al een paar keer moeten repareren met nieuwe dierenhuiden. Anna is bang dat de kinderen niet veel verder kunnen lopen.

Ze zijn eigenlijk nog veel te jong voor zo'n zware tocht. Maar ja, Harm wilde weg uit Frankrijk. Het is een prachtig land, maar die Fransen hè.

Zodra ze de Utrechtse Heuvelrug zijn overgestoken, zien ze in de verte een rivier liggen. Vlakbij staan rond een poel met kristalhelder water een paar hertjes, een zwijnenfamilie en er snuffelt een bever rond.

‘Een prima plek om even bij te komen’, denkt Anna.

‘Water in de buurt, zodat Harm kan vissen, de jongens kunnen zwemmen en ik de was kan doen. Genoeg dieren in de buurt om te jagen. En vast genoeg eten om te verzamelen.’

Drie steentijden

De steentijd duurde 300.000 jaar. Mensen hadden nog geen wapens en gereedschap van metaal. Ze hadden alleen steen, hout en bot.

We verdelen de steentijd in drie perioden:

- de oude steentijd (paleolithicum, 300.000 - 8800 voor Chr.)
- de midden steentijd (mesolithicum, 8800 - 5000 voor Chr.)
- de nieuwe steentijd (neolithicum, 5000 - 2000 voor Chr.)

Uit het paleolithicum hebben we maar weinig archeologische vondsten in Nederland. Ze liggen erg diep in de grond en we vinden ze eigenlijk alleen in groeves.

De vondsten van onze opgraving komen uit de midden steentijd. Kenmerkend voor deze periode was dat mensen leefden van de jacht en van het verzamelen van noten, planten, vruchten en andere dingen die de natuur hen bracht.

We noemen deze mensen jager-verzamelaars. Ze leefden in groepjes van één of enkele families. Tijdens koude winters woonden ze in warmere delen van Europa. Tijdens de warmere zomermaanden trokken ze achter de dieren aan naar het noorden, tot in Nederland en Denemarken.

300.000-8800 v.C.
oude
steentijd

5000-2000 v.C.
nieuwe
steentijd

1029
1e beschrijving
van Soest

midden
steentijd
8800-5000 v.C.

grafheuvel
Soester Eng
2000 v.C.

0

opgraving
Jan Wolkershof
2015

Handzaam trekkerstentje maar niet zo comfortabel

Harm begint met het opzetten van hun trekkerstent. Hij rolt een geraamte van takken uit en zet het rechtop. Als laatste probeert hij een paar dierenhuiden erover te gooien.

Anna bekijkt het geklungel van een afstandje. Ze begint het nomadenleven een beetje zat te worden, merkt ze. Hoewel lekker handzaam, is de tent alles behalve comfortabel. Na wekenlang op pad te zijn geweest is ze toe aan wat rust. Ze is blij met het mooie plekje dat ze hier in Soest hebben gevonden.

Van Neandertalers, via jager-verzamelaars naar boeren

Jager-verzamelaars bleven zelden lang op één plek. Ze leefden in tenten die ze snel konden opbouwen en met zich mee konden dragen. Zo'n tent leek vermoedelijk op het tentje op de tekening op de vorige pagina. Het was een eenvoudige schuilplek van stokken die met de punten tegen elkaar werden gezet. De wanden van de tent bestonden uit vlechtwerk van twijgen en riet, bedekt met dierenhuiden.

Uiteraard ging de overgang van de ene steentijdperiode naar de andere niet in een paar dagen, of zelfs maar een paar jaar. Mensen pasten zich langzaam aan, aan de veranderende natuur, dieren en andere omstandigheden.

Doordat het klimaat steeds beter werd, en de mens steeds slimmer, waren ze minder afhankelijk van de natuur. Ze leerden zelfs de natuur naar hun hand te zetten. Als er ergens een bosbrand was geweest, groeiden de planten en struiken er het jaar erna heel goed. Dus gingen mensen zelf stukken bos in brand steken. En sommige dieren hoefde je niet te doden voor vlees. Je kon ze ook houden voor melk. Zo ontstond langzaam het boerenbestaan. Mensen bouwden op één vaste plek een bestaan op. Dit noemen we sedentair. Dit gebeurde in Nederland vanaf ongeveer 5000 voor Chr. Lang nadat Harm en Anna hier leefden.

Wij zijn jager-verzamelaars, we trekken rond

Harm kijkt Anna vol trots aan als de tent eindelijk staat.
“Waarom maken we niet een wat steviger hutje?”, vraagt Anna.
“Een steviger hutje?” Harm ziet er het nut niet van in.
“Over een paar dagen gaan we toch weer op pad? We zijn jager-verzamelaars. We trekken rond. Het wild achterna. Dat doet iedereen.”

Anne haalt haar schouders op. “Je zult wel gelijk hebben”.
Als Harm Anna’s blik ziet, snijdt hij gauw een ander onderwerp aan.

“Onderweg hierheen zag ik een paar vuursteenknollen liggen. Daar kan ik vast wel wat gereedschap en wapens van maken.” Harm verheugt zich stilletjes al op zijn rustmomentje. Wanneer hij wat met zijn vuursteen kan klooien. Ergens uit de buurt van Anna en de kids. Ze moeten tenslotte de hele avond nog met z’n vijven in die tent.

Vuursteen bewerken

Tijdens de steentijden veranderde het gebruik van gereedschap en wapens. Al was steen wel de meest voorkomende grondstof. # Vooral vuursteen was populair: een glasachtige steensoort die best zacht is. Je kunt het makkelijk bewerken door er met een andere steen, een stuk bot of gewei op te slaan. Als het breekt, krijgt vuursteen vlijmscherpe randjes. Zo scherp dat het kan snijden, prikken, steken en schrapen. Ideaal voor gereedschap of wapens.

De vuursteenspecialisten die de steentjes van de Jan Wolkershof bekeken, zagen dat al het vuursteen van de Utrechtse Heuvelrug kwam. En Harm had gelijk, toen hij zei dat het prutspul is. Het waren allemaal kleine knollen (zo noemen we de stukken steen). Soms niet groter dan een flinke knikker. En de kwaliteit is matig. Niet de grote glimmende vuursteenbrokken zoals in de grotten in Limburg of Frankrijk, waar grote messen en dolken van gemaakt konden worden.

Voor de wapens was het geen probleem dat de vuursteenknollen klein waren. In de oude steentijd leefden er nog

mammoeten en oerossen in Nederland. Daarvoor had je een flinke bijl nodig. Toen het klimaat milder werd, trokken deze grote dieren naar het noorden. De dieren in Nederland in de midden steentijd waren een stuk kleiner. Omdat de zeespiegel (en daardoor ook het grondwater) hoger stond, ontstonden er stroompjes en poelen. En met de komst van water, kregen we hier een meer gevarieerde vegetatie en werd Midden Nederland geschikt voor kleinere dieren, zoals reeën, otters, bevers, zwijnen en vossen. Het water trok behalve vis ook (water)vogels aan.

De mensen pasten hun wapens en gereedschap hierop aan. Speren maakten plaats voor de harpoen. In plaats van met een bijl achter een beest aan te rennen, gebruikten de jagers pijl en boog. De vuursteen wapens en gereedschappen die archeologen uit deze periode terugvinden, zijn zo klein dat archeologen ze microlieten noemen. De jager-verzamelaars hadden een heel arsenaal aan werktuigen: pijlpunten (spitsen), harpoenen, mesjes, boortjes, schrabbers, ruimers en stekers.

Alleen steen blijft goed bewaard in de zandbodem van Soest. Bot, hout en ander organisch materiaal rot snel weg, tenzij het is verbrand.

Vuursteen is prutspul

Fluitend gaat Harm op zoek naar vuursteenknollen. Op de Utrechtse Heuvelrug zitten ze gewoon in de grond, weet hij. In Frankrijk heeft hij tijdens een gezellige avond bij het kampvuur van andere jager-verzamelaars gehoord over waar je allemaal vuursteen kunt vinden in Nederland.

Als Harm na een paar uur terugkomt, beklagt hij zich bij Anna over de kwaliteit van de knollen.

“Het is een beetje prutspul”, zegt hij. “In Frankrijk was het vuursteen stukken beter. Het wordt nog een heel karwei om hier iets bruikbaar uit te hakken.”

“Het lukt je vast”, zegt Anna. “Je bent niet voor niets al drie jaar op rij kampioen vuursteenhakken.”

Als Harm eenmaal bezig is, is niets meer te merken van zijn onvrede over de matige kwaliteit van het vuursteen. Hij produceert het ene na het andere stuk gereedschap. Schrabbers, stekers, boortjes. Alles vliegt uit zijn handen. Hiermee is zijn gereedschapskist de komende tijd weer goed gevuld. Het kost hem een dag, maar dan heeft hij al flink wat vuursteenknollen bewerkt tot microlieten. Voldaan zit hij te midden van een enorme berg vuursteenafval.

“Met deze schrabbers kan Anna mooi de huiden schoonmaken van de herten, die...” Harm zucht. “Shit, ik moet nog herten schieten. Gauw een paar pijlpunten maken”.

Maretakspitsen

Van de meeste microlieten is duidelijk waar ze voor werden gebruikt. Hun vorm doet bijvoorbeeld denken aan gereedschap dat wij tegenwoordig ook gebruiken, zoals messen, boren en beitels. Ze werden gebruikt voor het schoon schrapen of snijden van huiden, het boren van gaatjes in hout of bot etc.

Daarnaast kennen we verschillende soorten pijlpunten en harpoenen, gemaakt voor de jacht. Maar over één bepaalde vorm breken archeologen zich het hoofd.

Af en toe vinden we op een steentijd-opgraving in Nederland een pijlpunt in een speciale vorm: een vuursteenspits in de vorm van een maretakblad. Deze maretakspitsen (op zijn Frans feuille de gui genoemd) herken je aan een hele nauwkeurige

afwerking. Ze zijn niet alleen aan de randjes, maar ook op de vlakke kanten afgewerkt (dat noemen we retouche).

In Soest vonden we maar liefst 85 van deze maretakspitsen. Zover wij weten een record in Nederland! Waar ze precies voor gebruikt werden, dat weet eigenlijk niemand. Ze zijn zo mooi, en met zorg en liefde gemaakt, dat je je niet kunt voorstellen dat het pijlpunten waren die werden weggeschoten. En we vonden er 85 vlak bij elkaar. Het lijkt er dus op dat ze nooit zijn gebruikt.

Eén ding is duidelijk: degene die de maretakspitsen in Soest heeft gemaakt was een echte vakman.

In het echt
maar 2 cm
lang!!!!

Prachtige pijlpunt!

Harm heeft geen zin meer in het stereotype huis-, tuin- en keukenpijltje. Hij wil iets moois maken. Na een uurtje oefenen heeft hij een prachtige pijlpunt gemaakt.

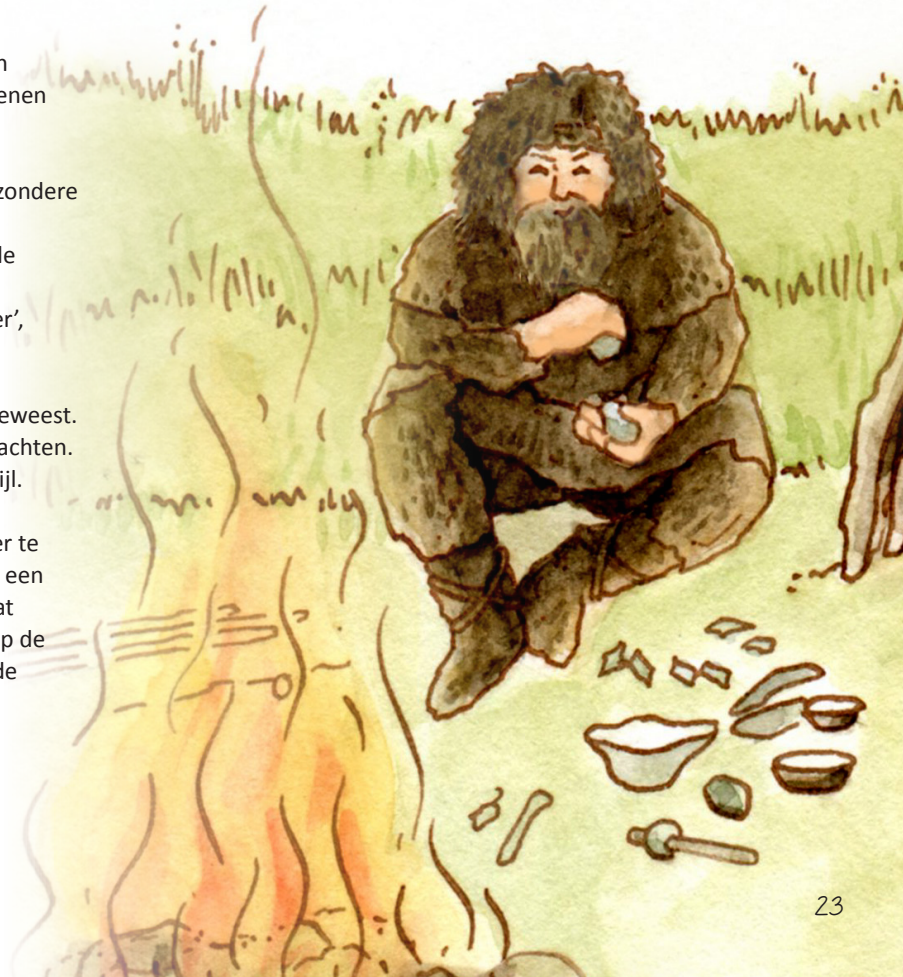
Anna schreeuwt het uit: “Wat een pracht ding! En zo’n bijzondere vorm!”

“Ja, ik heb hem afgekeken van de vorm van het blad van de maretak”.

‘Het is maar goed dat er geen bananenbomen groeien hier’, denkt Anna.

Als Harm 85 maretakspitsen heeft gemaakt, is het mooi geweest. Gauw wat rechte houten stokken zoeken om pijlen te schachten. Gelukkig heeft hij nog wat veren over, voor achterop de pijl.

Na het eten gebruikt Harm het smeulende vuurtje om teer te maken. Hij gebruikt stukken berkenbast die hij vlakbij van een boom heeft getrokken. Zodra hij een mooi klompje van dat plakkerige spul heeft, kan hij zijn pijlpunten vastplakken op de schachten. Nog een paar veertjes op de achterkant voor de balans, en zijn pijlen zijn klaar.

De jacht

Als je denkt dat het met 85 maretakspitsen wel klaar is met bijzondere vondsten, dan heb je het mis. Tussen de duizenden stukjes steen zat ook het onooglijke stukje witte vuursteen op de foto hiernaast. Het zwart dat om het vuursteen geplakt zit, is teer of pek. De jager-verzamelaars in Soest wisten dus al hoe ze teer konden maken. Ze gebruikten teer om vuursteen pijl- of harpoenpunten aan de schacht vast te maken. Archeologen weten uit experimenten dat dit gebeurde door berkenbast te verhitten.

Ook dit was een uitvinding van de jager-verzamelaars om de jacht te verbeteren. De jacht was namelijk van levensbelang. Het was niet alleen belangrijk voor het vlees. We vermoeden dat alles van een gedood dier werd gebruikt. Zo konden ze van het bot of gewei gereedschappen, wapens of sieraden maken. Ze droogden en looiden de dierenhuiden om er kleding en schoenen van te maken. En de grote huiden waren ook geschikt voor het wind- en waterdicht maken van tenten.

De vraag is of jager-verzamelaars veel vlees aten. Het vangen van een dier was helemaal niet zo eenvoudig. Soms

zelfs gevaarlijk. Een vis of bever ging nog wel. Maar bij een edelhert of een wild zwijn moest je niet te dicht in de buurt komen. Daar kwam de pijl en boog goed van pas. De pijlen hadden mogelijk weerhaakjes, zodat ze niet makkelijk uit de prooi vielen. Het dier bleef daardoor bloeden en de jagers konden dan het bloedspoor volgen en zo het dier terugvinden.

Al met al was de jacht een gevaarlijke bezigheid, waarbij menig jager gewond raakte. Of erger.

Samen op jacht

Het begint al te schemeren. De tijd waarop de meeste dieren zich weer laten zien. Harm vraagt zijn oudste zoon mee te gaan op jacht. Het wordt tijd dat die jongen de kneepjes van het vak leert. Van de hele dag in de tent hangen wordt hij geen goede jager.

Harm neemt zijn boog en pijlen mee. En een stuk touw. Eerst lopen ze richting Amersfoort. Harm heeft hier gisteren een paar valkuilen gegraven. Misschien hebben ze geluk en zit er iets in.

Helaas. Alle valkuilen zijn leeg. Nu moeten ze toch op zoek naar een roedel herten. Terwijl ze de bosrand afspeuren vertelt Harm over de tips & tricks die een jager moet weten. Hoe vind je een dier, hoe benader je hem geruisloos, hoe vang je hem. Zijn zoon luistert aandachtig, maar zegt dan: "Hé pa, denk je niet dat je de dieren wegjaagt met je geouwehoer?"

Net op het moment dat Harm hem een corrigerende tik wil geven, stormt er een zwijn uit de bosjes. Recht op hen af. Harm heeft geen tijd meer om een pijl af te schieten. Hij duwt zijn zoon achter een boom en zet het op een rennen.

Na een paar uur komen ze zonder prooi terug bij de hut. "Dan maar een vegetarische maaltijd morgen", lacht Anna.

Haardkuilen en voedsel

Het zou goed kunnen dat de jacht ondergeschikt was aan het verzamelen van eten. Misschien was de reden voor jager-verzamelaars om zich ergens te vestigen meer afhankelijk van het aanbod aan planten en bomen, dan van dieren.

Op de opgraving hebben we maar liefst 48 vuurplekken (haardkuilen) gevonden. Kuilen waarin zo veel houtskoolbrokjes aanwezig waren, dat ze duidelijk voor vuur zijn gebruikt. Vuur kon voor veel activiteiten worden gebruikt. Om vlees of vis te bakken en roken, om teer te smelten of om water te koken.

Vuur had ook een sociale functie. Bij het vuur werden stoere verhalen uitgewisseld. Over hoe je het beste een koe kon vangen bijvoorbeeld. En vuur hield de mensen warm en de roofdieren op afstand.

kuil met
houtskool

Dankzij de vele haardkuilen die we vonden, kennen we een deel van het mesolithisch dieet. Behalve uit vlees en vis bestond het vroegste dieet van de Soesters uit vruchten, zaden, noten en knollen. Dit blijkt uit de verkoolde resten van hazelnoot, eikel, wilde appel en waterleliestronk uit de haardkuilen. Voor ons klinkt dit wellicht als een saai dieet. Geen chocola, chips of frisdrank, maar bever, paddenstoel en vissoep.

Uit onderzoek blijkt dat de prehistorische mens gezond leefde. Men had weinig stress en kreeg veel beweging van het jagen en zoeken naar eten. Hierdoor sleten hun gewrichten wel sneller dan die van ons tegenwoordig. Hoewel er waarschijnlijk nog niet veel ziektes bestonden, was de gemiddelde levensverwachting niet hoog. Dit komt vooral omdat er een hoge kindersterfte was. Mensen werden gemiddeld rond de 30 tot 35 jaar oud. Hoeveel kinderen er in een gezin leefden, weten we niet. Wel denken we dat jager-verzamelaars in groepen van meerdere gezinnen leefden, ongeveer 10 tot 25 mensen.

De oudste manier om vuur te maken is met vuursteen en markasiet, een andere steensoort die bestaat uit ijzer en zwavel. Je slaat of wrijft de stenen tegen elkaar waardoor vonken ontstaan. De vonken vang je op in brandbaar materiaal (tondel, bijvoorbeeld rietpluis). Zodra de tondeel gloeit, kun je met riet, hooi of ander materiaal en rustig blazen een vlam maken.

Vuurtje stoken en eten koken

Met wat droog riet en een paar goede stenen is het voor Anna een fluitje van een cent om een mooie vuurtje te stoken.

Dat vuur is niet alleen nodig omdat ze iedere dag voor iets lekkers te eten moet zorgen. Ze hebben het vuur ook nodig voor andere activiteiten. Als het Harm lukt om wel een dier te schieten, maakt ze een vuurtje met veel rook. Dan kan ze het vlees drogen en roken, waardoor je het langer kunt bewaren.

Andere vuurtjes gebruikt ze voor het koken van water. Hier gebruikt ze grote ronde stenen voor. Zodra die in het vuur zijn opgewarmd, doet ze ze in een leren zak met water. Het water kookt dan binnen een paar tellen. Ideaal voor thee of een soepje.

Een ander vuurtje gebruikt ze speciaal om houtskool te maken. Met die brokken houtskool is het makkelijker om een nieuw vuurtje te beginnen. En de kinderen vinden het heerlijk om er mee te tekenen. Hun tentdoek is inmiddels beklad met een bonte verzameling van dieren, handen en andere lichaamsdelen.

Ook vandaag heeft Anna een heerlijk menu in petto. Een maaltijd van vissoep, gedroogde bever met wilde appel en als toetje een waterleliestronk. Geen wonder dat de kinderen al zo groot worden.

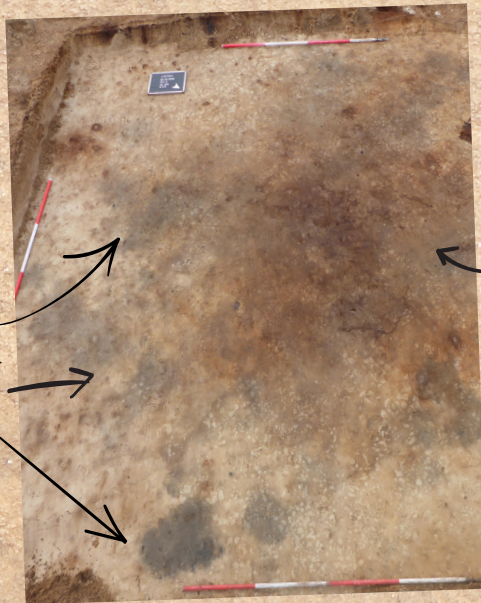
Van tent naar hut

De vroegste geschiedenis van de mens (de prehistorie) is opgedeeld in twee type levenswijzen: de jager-verzamelaars en de boeren. De eerste groep trok rond. De tweede leefde op een vaste plek. De overgang valt in de nieuwe steentijd en ging niet van de ene dag op de andere. Lange tijd bestonden beide levenswijzen naast elkaar. De ontwikkeling van een klein tentje naar een grote boerderij ging ook geleidelijk.

De jager-verzamelaars leerden steeds betere hutten bouwen. Op de opgraving vonden we een grote kuil, mogelijk achtergelaten door de stronk van een omgevallen boom (boomval). Daaromheen lag een verzameling kleine kuilen. Kuilen waar ooit houten palen in stonden. Ze lagen in een rechthoekige vorm, met een grootte van 3,25 bij 4,80 meter. Dan spreek je niet meer van een tentje. Dat is een hut!

Hoe de hut er precies uitzag, kunnen we niet reconstrueren. Daarvoor hebben we te weinig informatie. Hutten uit de midden steentijd zijn nog nauwelijks gevonden in Nederland. We kennen maar twee voorbeelden. Uit Hardinxveld-Griessendam en vlakbij uit Baarn. Omdat er natuurlijk geen handleiding was voor het maken van een mesolithische hut, waren de hutten waarschijnlijk ook niet helemaal hetzelfde. Voorlopig denken de archeologen dat deze hut bestond uit een geraamte van palen die in de grond ingegraven waren. Met wanden van gevlochten takken en riet, bekleed met dierenhuiden.

Met het water in de buurt, het vuursteen van de Heuvelrug, het aanwezige wild en de veelzijdige beplanting had Soest in de midden steentijd genoeg te bieden om er langere tijd te wonen. In die zin is er dus niet veel veranderd!

Lekker leven

Afgelopen nacht stormde het flink. De tent is in elkaar gezakt en vlakbij is een grote eikenboom omgevallen. “In ieder geval weer wat hout voor het vuur”, zegt Harm cynisch. “Of voor een boot”, zegt Anna. “Dan kun je lekker vissen. Terwijl ik op de jongens let, en fantaseer over een nieuwe tent.”

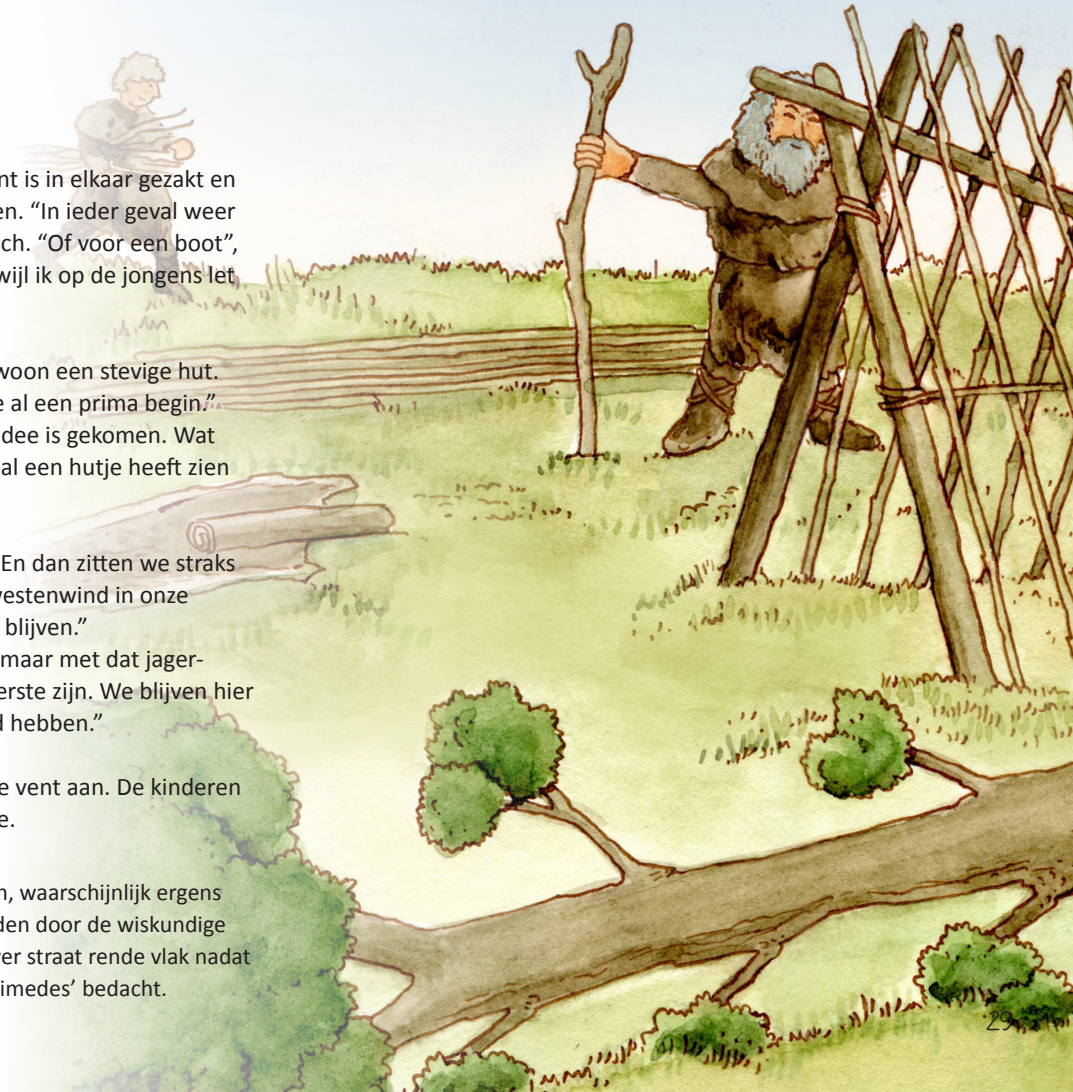
“Eureka!”, roept Harm#. “We bouwen gewoon een stevige hut. Met de boomstronk als muur, hebben we al een prima begin.” Harm doet alsof hij zelf met dit briljante idee is gekomen. Wat Anna niet weet is dat Harm in Baarn ook al een hutje heeft zien staan, toen hij er laatst ging jagen.

“Wat een paradijs hier”, zwijmelt Anna. “En dan zitten we straks ook nog fijn beschermt tegen de gure zuidwestenwind in onze nieuwe hut. Konden we hier maar langer blijven.”

“Je hebt gelijk, lieverik”, zegt Harm. “Stik maar met dat jager-verzamelaar stempel. Iemand moet de eerste zijn. We blijven hier gewoon lekker zitten, zolang we het goed hebben.”

Anna kruipt wat dichtert tegen haar stoere vent aan. De kinderen giechelen. “Get a room!”, roept de oudste.

Die term is pas door de Grieken verzonnen, waarschijnlijk ergens rond 300 voor Christus en beroemd geworden door de wiskundige Archimedes. Hij riep het terwijl hij naakt over straat rende vlak nadat hij in bad het licht zag en zijn ‘wet van Archimedes’ bedacht.

Noodgedwongen verhuizen

Als Soest zo aantrekkelijk was voor de jager-verzamelaars, waarom trokken ze dan weg? Het antwoord op die vraag vonden we in de noordoosthoek van het opgravingsterrein.

Hier lag in de midden steentijd een poel of ven. Ontstaan, omdat regenwater er maar moeilijk de bodem in trok, blijkt uit ons onderzoek. Het water bleef staan en was een prima plek voor vers drinkwater, planten, vis en vogels.

Op een gegeven moment is de poel dichtgegroeid met veen. Dit gebeurde omdat het grondwater steeg. Dode planten rotten dan niet snel genoeg weg. Onder water komt er namelijk geen zuurstof bij. Door het ontstane veen wordt het water zuur en zijn er minder bacteriën die de planten afbreken. Hierdoor versnelt het proces van verval.

Daarnaast zorgde stijging van het grondwater ervoor dat bijvoorbeeld de houten palen van de hut sneller gingen rotten. Hierdoor zal de plek minder aantrekkelijk zijn geweest voor onze jager-verzamelaars. Een reden om op zoek te gaan naar een nieuwe plek om te wonen.

Waar ze die hebben gevonden, weten we natuurlijk niet. Maar het toeval wil, dat in 2016 tijdens een archeologische opgraving in Kampen resten van een midden steentijd hut zijn gevonden en een flink aantal maretakspitsen.

Natte voeten

Dankzij de nieuwe hut en het fijne wonen vlogen de jaren voorbij. Tot op een dag Anna zegt: “Heb jij ook het idee dat de Eem dichterbij komt?”

Harm kijkt richting de rivier.

“Nu je het zegt. Het wordt inderdaad natter hier. Ik heb afgelopen maanden ook al een paar keer een rottende paal van onze hut moeten repareren.”

Ze kijken elkaar weemoedig aan.

“Misschien wordt het tijd om verder te trekken”, zegt Harm met een brok in zijn keel.

“Ik heb gehoord over een aardig perceeltje in Kampen. In die uithoek van Nederland betaal je echt geen bal voor een stukje grond.”

Veel jaren later...

Veel duizenden jaren bleef het terrein leeg. Eerst was het er te nat om te wonen. Later zorgde de stevige wind ervoor dat het paradijsje uit de midden steentijd door zand uit de Lange en Korte Duinen werd bedekt.

Rond het jaar 1356, kwam een Soester met zijn huifkar over het terrein gereden. Verder bleef het stil, een spannende korfbalwedstrijd van De Eemvogels daargelaten.

Tot in 2013 een archeoloog het terrein op kwam lopen en zuchtte: “Nou, ik moet nog maar zien of hier iets interessants zit”.

Stuifzand, karrensporen en korfbal

Dat de mesolithische resten zo goed bewaard zijn gebleven, komt doordat er duizenden jaren niets is gebeurd in het gebied.

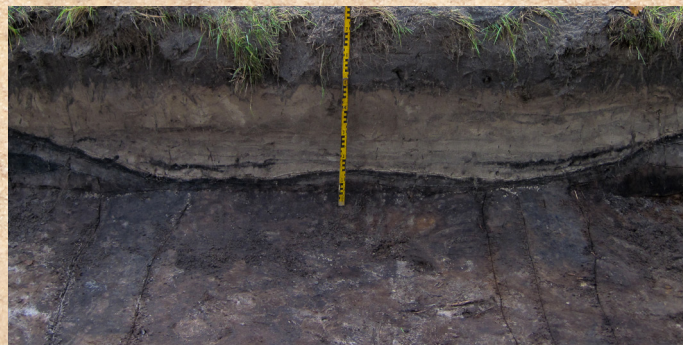
Dit kunnen we zien aan de bodem. Er hebben zich allemaal mooie bodemlaagjes kunnen ontwikkelen. Dit noemen we podzol. Hierbij spoelen mineralen vanuit de ene bodemlaag in de laag eronder. Als al die laagjes nog mooi op elkaar liggen, weet je dat er niemand diep heeft gegraven of geploegd.

Het stuifzand in Soest ontstond toen in de middeleeuwen veel bomen werden gekapt. Mensen hadden hout nodig voor huizen en vuur. Zodra bomen gekapt zijn, waait het zand weg. Verschillende plekken in Soest werden door dit zand bedekt, zoals het voormalig gehucht Hees en het gebied rond de Jan Wolkershof. Dankzij het stuifzand dat over het hele terrein waaide, bleven de oude sporen goed bewaard in de bodem.

Ergens in de middeleeuwen is er een (huid)kar door het gebied gereden. De karrensporen werden bij de opgraving zichtbaar als lange parallelle banen in een donkere ondergrond, opgevuld met wit stuifzand. Op basis van een enkel stukje aardewerk in zo'n spoor denken we dat dit in de 14de eeuw is gebeurd.

Ook in de moderne tijd is de bodem hier niet aangetast. Er was nauwelijks bebouwing. Alleen een klein gebouwtje bij het korfbalveld. Maar dat heeft de bodem eigenlijk niet verstoord.

Die bodem zou wel flink verstoord worden door de bouw van starterswoningen in 2016. Omdat er een redelijke kans was dat op deze plek archeologisch waardevol materiaal in de bodem zat, moesten we eerst een opgraving doen. Van tevoren weet je niet wat je vindt. Pas toen de archeologen voor het eerst gingen graven, bleek hoeveel bijzonders er in de bodem zat. In het dagboek op de volgende pagina's lees je hoe de opgraving van begin tot eind is verlopen.

↑ karrenspoor ↑

De nieuwe woningen aan de Jan Wolkershof - De inrichting van de openbare ruimte verwijst naar de midden steentijd en naar hoe mensen 10.000 jaar geleden op deze plek leefden. De kleur van de gevels verwijst naar de oude bodemlagen.

DAGBOEK

van de opgraving

Ons archeologisch erfgoed is een kostbaar bezit. Maar hoe weten archeologen waar er iets in de bodem zit? Ze graven namelijk niet zomaar ergens een gat in de grond. Ze komen pas in actie als iemand anders ergens wil gaan graven. Bijvoorbeeld omdat er een riool aangelegd moet worden. Of een weg. Maar ook als een gemeente ergens 23 starterswoningen wil bouwen. En laat dat nu net het geval zijn geweest in Soest. Dus was het tijd voor de archeologen in actie te komen.

Proefsleuf

Eerst bureau onderzoek

Voornameijk van achter hun bureau kijken archeologen eerst of een locatie archeologisch interessant is. Ze maken een afweging met behulp van oude topografische kaarten, bodemkaarten en gegevens over archeologische vondsten in de buurt.

Het voormalig korfbalveld van De Eemvogels in Soest, waar de starterswoningen moesten komen, was zeker interessant. Het terrein was volgens de archieven nooit bebouwd geweest. Dat betekende dat eventuele oude resten waarschijnlijk nog onverstoord in de bodem lagen.

Daarna graafmachines

In oktober 2013 ging daarom een archeologisch vooronderzoek van start. Een graafmachine groef vijf lange proefsleuven in het terrein. Zo zagen de archeologen snel of er historisch waardevolle voorwerpen lagen. En die lagen er zeker! Uit drie verschillende historische perioden zelfs.

Zo weten de archeologen dat voordat er op het terrein gekorfbald werd, het lange tijd gebruikt werd als weiland of akkergrond. Dit zagen ze aan ploeg- en spitsporen in de bodem.

Nadat de archeologen minstens 50 centimeter diep hadden gegraven, bleek uit karrensporen dat er ook in de late middeleeuwen (1000 – 1500 na Chr.) mensen zijn geweest. De karrensporen waren pas zichtbaar onderin een dikke laag stuifzand. Dit zand is kennelijk ooit over het gebied rond de Jan Wolkershof gewaaid, waarschijnlijk vanuit de Lange en Korte Duinen.

Bijzondere ontdekking onder stuifzand

Maar wat er onder dat stuifzand zat, deed de archeologen pas echt een dansje maken. Al in de eerste proefsleuf kwamen enkele stukjes vuursteen tevoorschijn. Ze lagen in een grijze bodemlaag, ook wel 'podzol' genoemd. Dit is een bodemlaag die is verkleurd door eeuwenlange natuurlijke bodemprocessen.

Archeologen vinden in deze regio wel vaker vuursteen. Het is een steensoort die op bepaalde plekken in de grond voorkomt. Bijvoorbeeld op de Utrechtse Heuvelrug. Maar met deze stukjes vuursteen was iets bijzonders aan de hand. Ze waren bewerkt. Iemand had er ooit scherpe randjes en puntjes aan gemaakt. Voor archeologen een duidelijk teken dat ze als gereedschap gebruikt zijn door jager-verzamelaars. Prehistorische mensen die ongeveer 10.000 jaar geleden door Nederland trokken, op zoek naar voedsel.

Heel veel vuursteen

Er is de laatste jaren in Soest vaker vuursteen gevonden. Maar op de opgravingslocatie aan de Staringlaan lag wel heel erg veel. En ze lagen allemaal mooi bij elkaar, afgedekt door die dikke laag stuifzand. In al die duizenden jaren waren de vuurstenen niet weggegraven of zelfs maar verplaatst, sinds iemand ze daar in de midden steentijd had gebruikt. Dat soort plekken kennen we in Midden Nederland nauwelijks. Maar nu dus wel in Soest!

Gemeenteraad besluit tot volledige opgraving

De archeologen hadden meteen in de gaten dat dit een bijzondere ontdekking was. En de wet schrijft voor dat bijzondere archeologische vondsten netjes opgegraven moeten worden, of in de grond bewaard moeten blijven voor toekomstige archeologen. In dat laatste geval konden er alleen geen huizen gebouwd worden. Want die zouden de archeologische vindplaats vernielen. De gemeenteraad van Soest moest hier over beslissen. Na een paar verhitte vergaderingen besloot de gemeenteraad op 13 februari 2014 dat de midden steentijd vindplaats volledig opgegraven moest worden. Dit was nodig om toch de broodnodige starterswoningen te kunnen bouwen.

Een lichtgrijze vuursteenkernel en enkele vuurstenen werktuigjes (microlieten)

Grondboringen

Na het schrijven van een bestek en een aanbestedingsprocedure om een goed archeologisch bureau te vinden, ging in september 2015 dan echt de schop in de grond. Of eigenlijk de graafmachines. De machines deden eerst het zware werk: een dik pakket bouwvoor (de bovenste grondlaag) en stuifzand weggraven. Tot vlak boven de grondlaag waar de vuurstenen zaten.

Daarna boorden de archeologen 333 kijkgaten in de grond. Om de vier meter een gat. Zo konden ze voor het hele terrein snel in beeld brengen op welke plekken vuursteen lag.

Grond wegspoelen in een wasmachine

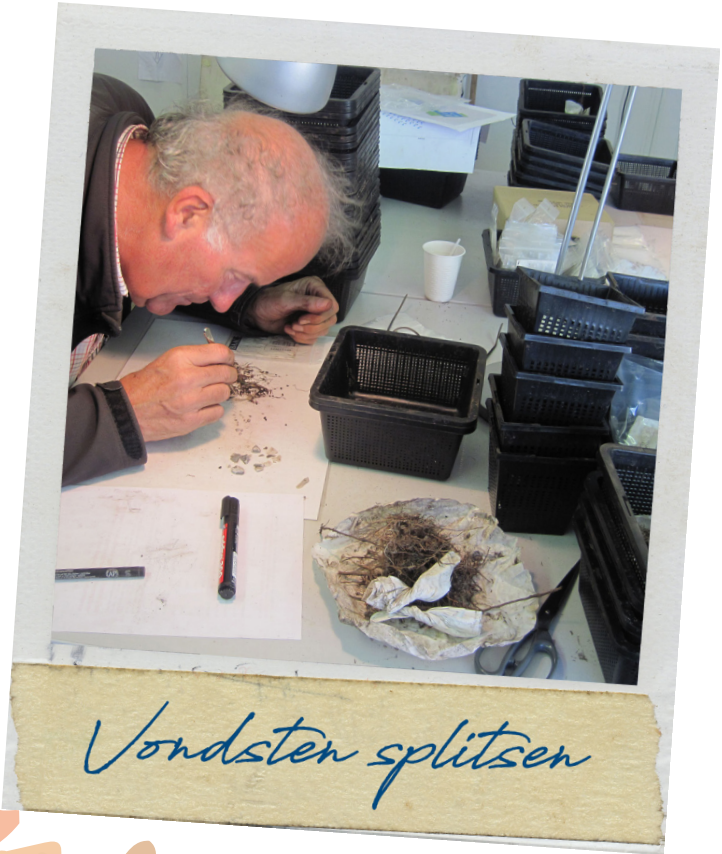
De grond uit de kijkgaten ging in kratjes. De kratjes werden vervolgens in een kruiwagen met een gaasbodem gelegd en in een soort wasmachine gezet. Met water werd het zand weggespoeld. En de vuurstenen en andere vondsten bleven dan op het gaas achter.

Vondsten drogen

In een bouwkeet vol met verwarmingen werden de vondsten enkele dagen te drogen gelegd. Als ze nat zijn, kun je ze namelijk niet goed bestuderen. Na het drogen werden alle vondsten zorgvuldig geteld, gesorteerd en gedocumenteerd. Met deze gegevens werden in de computer kaartjes gemaakt. Daarop zag je precies op welke delen van het terrein veel of juist weinig vuursteen lag.

Wasmachines

Vondsten splitsen

Kruizen uitzetten

Op plekken waar in een grondboring meerdere stukjes vuursteen zaten, werden in de vorm van een kruis stukken grond afgegraven. Steeds in vakjes met een oppervlakte van 50 bij 50 cm, in laagjes van 5 cm dik. Vakje voor vakje werd de grond in een kratje geschept. Ieder vakje kreeg een uniek nummer zodat de archeologen later nog konden zien op welke plek ze wat hadden gevonden.

Clusters vuursteen

Als ergens veel vuursteen lag, was dat een aanwijzing dat iemand daar vuursteen had bewerkt. Dit deden de mensen door een vuursteenknol in stukjes te hakken en die stukjes te bewerken tot gebruiksvoorwerpen. Er werden maar liefst 11 van dit soort plekken gevonden. Deze 'clusters' varieerden van 4 tot 10 meter in diameter. De meeste clusters lagen aan de zuidkant van het terrein. Waar het vroeger iets hoger – en dus droger – was dan aan de noordkant. Aan de noordskant liep de grond af richting het natte gebied waar nu de Eem loopt.

7566 vakjes afgraven en alle vondsten splitsen

De volgende stap was om die clusters één voor één te onderzoeken. In totaal werden er 7566 vakjes (50x50x5 cm) afgegraven en onderzocht. Ongeveer 10 archeologen, waaronder enkele vrijwilligers en studenten, waren hier drie maanden zoet mee. Dit leverde maar liefst 63.451 stukjes vuursteen en 6630 stukjes natuursteen op.

Wat een bende!

Zwaar werk

Open dag met 'Steentijdman'

Tijdens het onderzoek was er niet alleen oog voor zand en vuursteen. Ook aan de Soesters werd gedacht. Op 31 oktober was er een open dag. De massaal toegestroomde mensen werden rondgeleid langs de verschillende onderzoeksfasen. Er waren spelletjes voor kinderen en een Steentijdman bewerkte ter plekke vuursteenknollen tot gereedschapjes. Ondertussen liet een Steentijdvrouw zien wat mensen vroeger aten (meelwormen, gedroogd vlees, wilde appeltjes) en hoe mensen vroeger kleding maakten.

Veel vuurtjes gestookt

Halverwege december waren alle vuursteenclusters onderzocht. Als laatste stap werd de grijze bodemlaag overal weggegraven. Hieronder lag de natuurlijke gele grond (dekzand). En zodra die gele grond mooi vlak afgeschaafd is met een kraanmachine of schep, zie je goed of er ooit kuilen in zijn gegraven. Deze kuilen vulden zich later namelijk met 'vuil' grijs zand. Ook deze stap in het onderzoek leverde een schat aan informatie op. Nu was namelijk goed te zien waar de jager-verzamelaars op het terrein gegraven hadden, bijvoorbeeld om palen in de grond te zetten. Er waren meer dan honderd 'vlekken' te zien in het dekzand. In ongeveer de helft van de kuilen bleek veel houtskool te zitten. Een aanwijzing dat op deze plekken vuurtjes zijn gestookt. Dit houtskool blijft, in tegenstelling tot onverbrand hout, goed bewaard in de bodem. Hier hebben de jager-verzamelaars dus hun eten gekookt of gebakken, zichzelf warm gehouden en elkaar stoere verhalen verteld.

Steentijdman

Een grote steen diende als aambeeld om stenen en botten te slijpen en polijsten bij het maken van werktuigen.

Een verzameling vuursteen kernen. Hier hakten de steentijd-mensen werktuigjes van.

Bodemprofiel ~~tekenen~~
tekenen

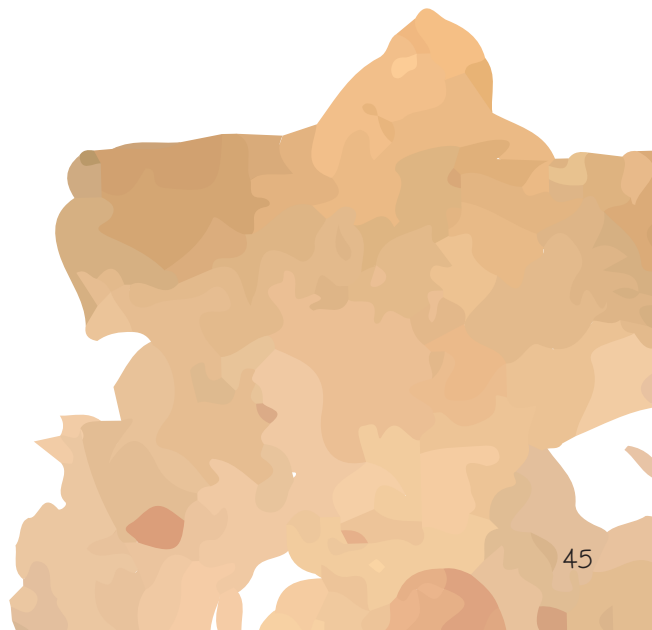
Alles documenteren

Grootste verrassing vlak voor kerst

Maar de grootste verrassing kwam twee dagen voor Kerst. Eén dag voordat het onderzoek eigenlijk klaar zou zijn. Op het laatste stukje van het terrein, vrijwel op de plek van het oude clubhuis van De Eemvogels, kwam een groep kuilen tevoorschijn. Ze vormden een rechthoek van 3,25 bij 4,80 meter. Het leek erop dat hier palen hadden gestaan. Dan zou dit de plattegrond van een grote hut kunnen zijn. Maar het vreemde is, dat we dit bijna niet kennen uit de midden steentijd. De jager-verzamelaars woonden voornamelijk in kleine tentjes; een soort wigwams van enkele houten staken, afgedekt met dierenhuiden.

Dik rapport, boekje en museum

Door de vondst van de mogelijke hut zijn de archeologen na Kerst ook nog enkele dagen doorgedaan met hun onderzoek. Het werk was op oudjaarsdag 2015 naar alle tevredenheid afgerond. In de twee jaar erna zijn alle onderzoeksresultaten uitgewerkt. Een dik wetenschappelijk boekwerk zal hiervan het bewijs zijn. Om de ontdekkingen voor een breder publiek toegankelijk te maken, heeft de Gemeente Soest dit publieksboekje gemaakt samen met het Centrum voor Archeologie Amersfoort. Binnenkort hopen we de mooiste vondsten te verwelkomen in Museum Soest. Dan kan iedereen de bijzondere gebruiksvoorwerpen van de allereerste Soesters daar bewonderen.

TOT SLOT

Soest is rijk. Rijk aan historie, rijk aan natuur, rijk aan evenementen en rijk aan enthousiaste mensen. Zodra de eerste archeologische schep de grond in ging in 2015, werd mij pas duidelijk hoe waardevol deze rijkdom was. Voor die tijd, kreeg ik namelijk vooral te horen hoe arm Soest was geworden. Door de zeseneenhalve ton aan euro's die de gemeente moest reserveren voor het archeologisch onderzoek.

Gaandeweg het onderzoek bleken alle hooggespannen verwachtingen gelukkig uit te komen. En iedere keer dat ik op de opgraving ging kijken - en dat waren flink wat keren - werd ik meegezogen in het enthousiasme van de archeologen die daar in weer en wind hun werk deden.

Werk waarmee ze de geschiedenis van Soest ontdekten en doorvertelden. Een geschiedenis die ver terug gaat. Naar mensen die hier duizenden jaren geleden toevallig langskwamen en zich bewust werden van de rijkdom van dit gebied. Dit zorgde ervoor dat ze langer bleven dan vooraf wellicht gedacht. Net zoals ik toen ik in 2009 voor de Gemeente Soest kwam werken. En in 2018 nog steeds kan zeggen dat ik dat met veel plezier doe.

Milo Verhamme,
Regioarcheoloog voor Soest
Centrum voor Archeologie Amersfoort

BEDANKT!

Dit boekje is tot stand gekomen in samenwerking tussen Gemeente Soest, Centrum voor Archeologie Amersfoort en BAAC bv. Dank gaat uit naar alle archeologen en medewerkers van BAAC bv (in het bijzonder Leo Tebbens en Inger Woltinge), Centrum voor Archeologie Amersfoort en Gemeente Soest die hebben bijgedragen aan de opgraving, het onderzoek, de publieksevenementen en aan dit boekje. Dit alles is mede mogelijk gemaakt dankzij een subsidie van Provincie Utrecht.

Dank gaat ook uit naar de omwonenden van het opgravingsterrein voor hun begrip. We bedanken verder de vele belangstellenden die we op de opgraving en tijdens de publieksevenementen mochten ontvangen voor hun aanstekelijke enthousiasme. Inwoners van Soest, van jong tot oud. Maar ook gemeenteraadsleden, professoren van de Universiteit van Amsterdam en Wageningen University & Research en verder de archeologen van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

De lokale en regionale media in Soest hebben dit boekje al bijna overbodig gemaakt omdat ze zo veel mooie verhalen hebben geschreven over de opgraving en de vondsten. Mede dankzij hen is de midden steentijd echt gaan leven in Soest. Ook Museum Soest draagt hier een steentje aan bij. Aanvankelijk met een fotoexpositie over de opgraving. En in de loop van 2018 ook met een permanente expositie van een deel van de vondsten.

Dit boekje wordt opgefleurd door de prachtige illustraties van Bianca Snip. Ook Jobien Sombekke heeft een illustratie verzorgd om uit te leggen hoe koolstof-14 nu precies ontstaat.

Verder dank aan een ieder die niet genoemd is, maar die wel heeft bijgedragen om dit bijzondere project zo succesvol te maken.

Wilt u nog meer weten over de vondsten en de uitkomsten van het archeologisch onderzoek? Het wetenschappelijk rapport van het onderzoek is vanaf medio 2018 te vinden op de website van BAAC bv en op www.soest.nl

Colofon

Tekst, redactie en vormgeving:

Milo Verhamme (Centrum voor Archeologie Amersfoort)

Karen Groenendijk (Gemeente Soest)

Tekeningen:

Bianca Snip (www.biancatekent.nl)

Jobien Sombekke (instagram: jobien_)

Foto's:

BAAC bv

Centrum voor Archeologie Amersfoort

Gemeente Soest

BIAX

Druk:

De Boekdrukker, Amsterdam

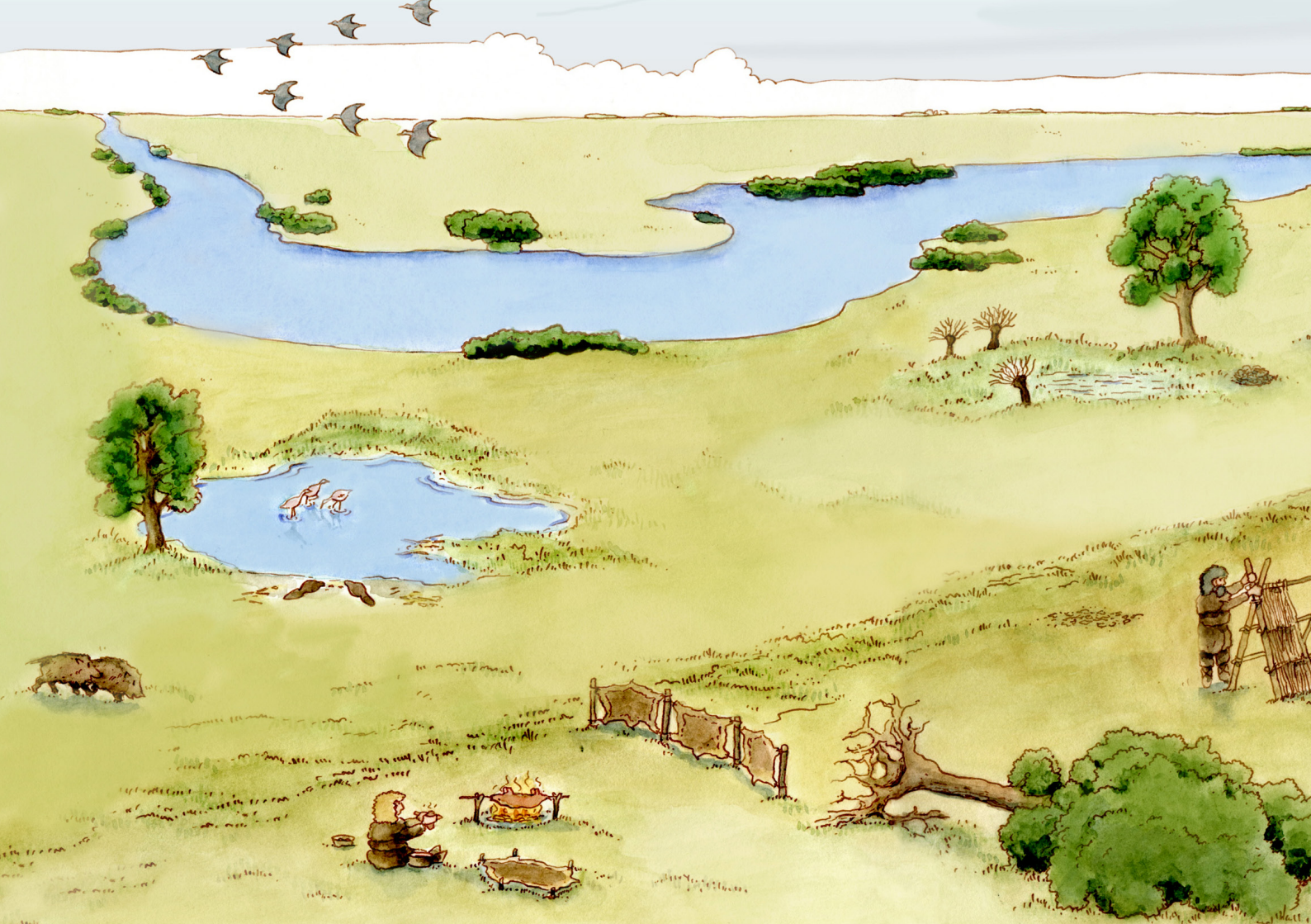

GEMEENTE
SOEST

PROVINCIE UTRECHT

Wat vooraf een 'standaard' opgraving leek - nodig om woningen te mogen bouwen - zet het denken over het leven in de Midden steentijd op z'n kop.

10.000 jaar terug woonden er al mensen in Soest. We dachten altijd dat de jager-verzamelaars uit die tijd rond trokken. Maar in Soest bleven ze langer hangen. Deze Soester steentijd-mensen woonden anders. Aten anders. Leefden anders. Dat ontdekten de archeologen op kerstavond in het zand onder een oud korfbalveld.

Dit boekje is een verhaal over een opgraving én over de steentijd. Een verhaal op basis van steentjes en houtskool die we hebben gevonden. Wetenschappelijk verantwoord maar zonder al te veel theoretisch geneuzel.

Milo Verhamme & Karen Groenendijk